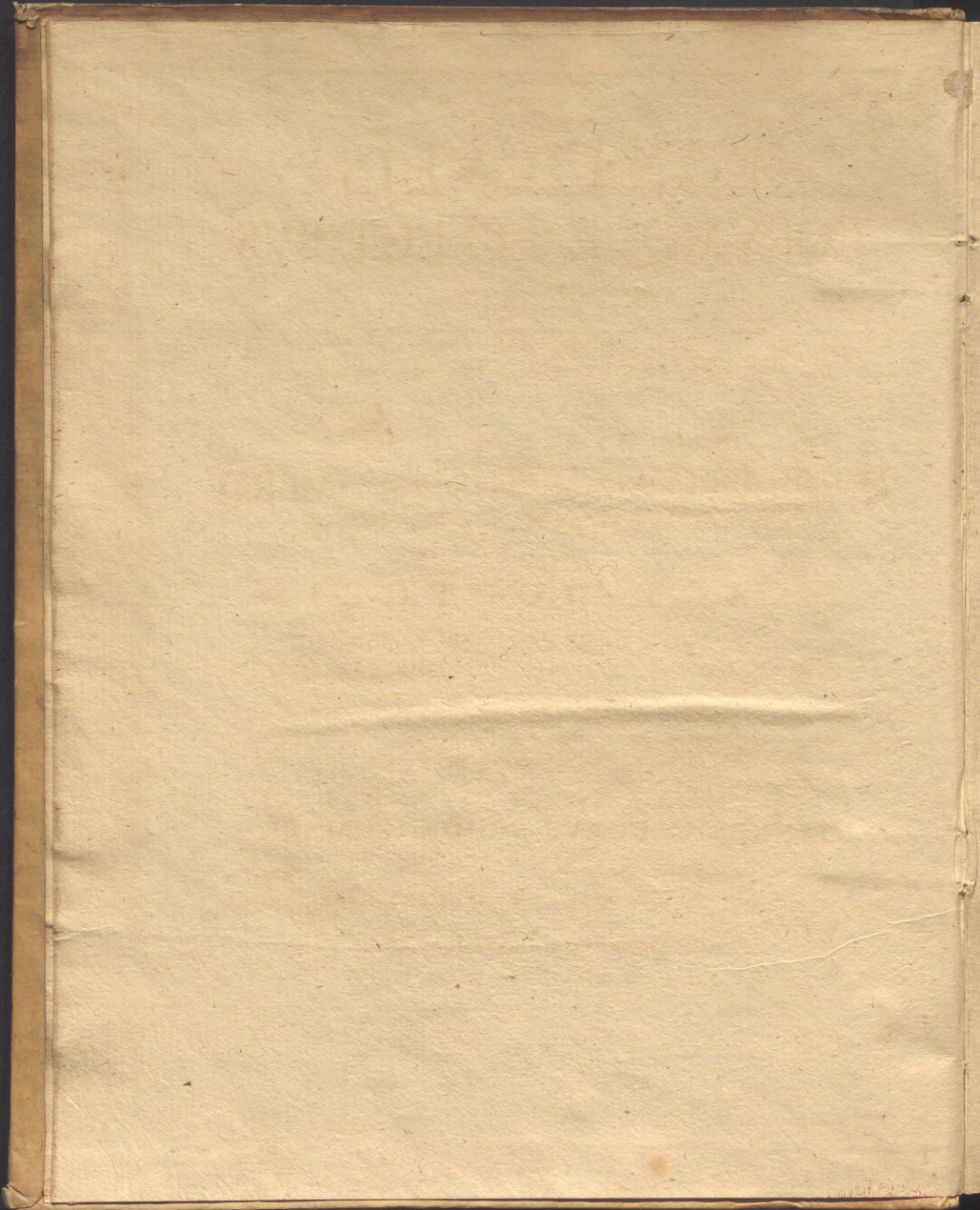

Kern 253 (1-20)

1

DE
FONTICVLIS
EORVMQVE EFFECTIBVS

CONSENSV
GRATIOSI ORDINIS MEDICI
IN REGIA FRIDERICIANA
P R A E S I D E
D. PHILIPPO ADOLPHO BOEHMERO
FACVLTATIS MEDICAE SENIORE ET H. T. DECANO, ETC.

PRO
G R A D V D O C T O R I S
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS
AC PRIVILEGIIS DOCTORALIBVS LEGITIME CAPESSENDIS
A. D. XXVII. IANVAR. MDCCLXXXI.

H. L. Q. S.
PVBLICE DISPVTABIT

A V C T O R
IOANNES CAROLVS SCHOENERMARK
RATENOVIA - MESOMARCHICVS.

HALAE MAGDEBVRG.
T Y P I S S T E P H A N I A N I S.

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF
SACSEN-ANHALT
MAGDEBURG

NO. 12345
OF THE
SERIES
PHYSICAL MATHEMATICS

1875

UNIVERSITY OF
SACSEN-ANHALT
MAGDEBURG

LIBRARY OF THE

UNIVERSITY OF
SACSEN-ANHALT
MAGDEBURG

NO. 12345
OF THE
SERIES
PHYSICAL MATHEMATICS

1875

UNIVERSITY OF
SACSEN-ANHALT
MAGDEBURG

PRAEFAMEN.

Vlcera diversae indolis, variis in partibus Corporis Humani a natura sua saepius sponte produci, beneficio eorum, quidquid fere mali aut corrupti intus reconditur, expelli, &, quamvis cum incommodo, aegros tamen a grauioribus malis interdum liberari ac immunes reddi posse, quotidiana testatur experientia.

Imitamur nonnunquam naturam, *ulceribus, arte productis*; sed mollior aetas nostra illa respuit praesidia, quae *Veteribus* frequentius in usu fuerunt. Et si, quod res est, dicam: acerbum omnino videtur, ferrum candens corpori

A

pori

Praefamen.

pori admouere, ac more *Veterum* a), igne in illud saeuire; etsi duro necessitatis telo quandoque cogamur, ad illa, quae et *medicamenta*, et *ferrum*, et *ignis* sanant, refugium petere. Haec quidem ex mente HIPPOCRATIS b), qui *mala, quae ignis non sanat, insanabilia aestimauit*, variis in locis reperiit c); nam, qui *suppurati*, inquit, *aut hydropici vruntur, aut secantur, hi pure, aut aqua acervatim effluente, omnino moriuntur*; etsi ulcerationem, in *hydropicorum* corporibus enatam, difficillimam admittere sanationem, iure praedicauerit, cum cuius etiam auctoritate omnes fere Medici consentiunt, atque pronam eorum ad corruptionem indolem testantur. Interea *ulcerationes externas* pedum, per quas in hydropico milite, quadragenario, per sex circiter menses, ingens quotidie ad libram vnā alteramve accedens, seri lymphalis quantitas effluxit, salutari euentu contigisse, multumque ad sanationem hydropis contulisse, rariori quodam in casu didicit ILLUSTRIS PRAESES. Quum enim intuitu status hydropici, ascitici, ad summum fere perducti, de perforatione & euacuatione aquarum cogitaretur: ferramentum admittere noluit, sed iuncta speciali medendi ratione d), ipsam, quam natura monstrauit, viam sequu-

a) CELSVS de *Medicina Lib. 7. pag. m. 464. 465.*

b) HIPPOCRATES *Sect. VIII. aph. 6*

c) *Sect. VI. aph. 27.*

d) Conf. Cl. I. F. W. BOEHMERI *Specimen de secura hydropem sanandæ ratione Götting. MDCCXXIX.*

Præfamen.

quutus fuit, infimulque tonicis & exsiccantibus lenioribus metuendam facile suspectam inflammationem auerendam curauit; quibus etiam factum fuit, ut in gratiam cum sanitate redierit, posteaque functionibus & exercitiis militaribus, sicuti in statu sano, subeundis, par fuerit. IDEM quoque in hydropica, viginti quatuor annorum, pedibus valde tumidis, more Arabum, profunde instituendas curauit scarificationes; sed, quamuis res feliciter cesserit: noluit tamen ob summam tam vulnorum, quam vicerum in eiusmodi subiectis sanationis difficultatem, aliquoties obseruatam, eandem repetere. Praeterea aliquot notauit exempla, in quibus, enato sponte externe in pectore abscessu notabili, eoque aperto, magna materiae purulentae quantitate eliminata, plenum antea per plures annos pectus, ratione tussis humidae & mucidopurulentae, anhelosae respirationis aliorumque symptomatum, phtysicum statum mentientium, suspectum, hocce praecipue naturae beneficio malum chronicum sanatum fuit. Notarunt recentiores quidam, teste *Cel. b. m. BRENDELIO*, singularem aliquem, quamuis palliatium, effectum deriuatorium materiae vlcerosae a pectore ope *secaecorum* in vera phtysi. Antiquitus iam *epispastica*, in quibusdam pectoris morbis, admodum proficua visa, laudata & commendata fuerunt.

A 2

Dum

e) *Lib. 4. cap. VII.*

Præfamen.

Dum nimirum CELSVS e) de *περιπνευμονια* egit, eiusque conditionem ex CAELII AVRELIANI & ARETAEI mente descripsit, commendavit *salem bene contritum cum cerato commixtum*, eoque impetum materiae, qua pulmo vexatur, evocavit; hinc vtile atque proficuum *ex his, quae materiam trahunt, malagma usu probavit.*

Neque desunt nostris temporibus plures, qui in pleurite & peripneumonia dolenti parti adplicant *vesicatorium*, a quibusdam satis laudatum, ab aliis rursus culpatum. Haec & alia, quae collegi ex obseruatis ILLVSTRIS PRAESIDIS, cum per annum tempus eiusdem exercitationibus clinico-examinatoriis interesse mihi licuit, me impulerunt, *Speciminis sollemnis loco, nonnulla de foniculis eorumque effectibus differere.* Faciam igitur periculum, & quae necessaria erunt, pro praesenti instituto complectar. Argumentum hoc *duabus Sectionibus* commode absolui posse, iudicavi. In *priori* igitur praecipua de *foniculis* praemittam; in *posteriori* vero *eorum effectus* exponam. Adsit hisce conatibus *Supremum illudque Benignissimum Numen!*

 SECTIO PRIOR.
 DE
FONTICVLIS.

§. I.

Vlcusculum, in superficie corporis humani arte productum, *foniculus* dicitur, ex quo tanquam ex fonte, mixta & corrupta etiam, suppurationis more, emanare solet materia. Antiquioribus a) into etiam quibusdam inter nostrates b) *cauterii* nomine venit.

§. II.

Quidquid igitur *in genere* valet de vlceribus, valere etiam debet de *foniculo* (§. I.). Quum enim humor diuersae indolis, acrimonia & corruptione plus minus gaudens, vlceri inexistere possit (per exper.): *vlcusculum* etiam *artificiale*, vel *simplex* c), vel *compositum*, &, si *compositum*, *qualificatum* quoque esse poterit (per princ. chirurg.).

A 3

§. III.

- a) Legatur **CAPIVACCIVS** de *recta Operationum administratione*.
- b) Sic *Gallis*, ita dicendi mos est; sed *Καυτήριον*, proprie sic dictum, arctioribus limitibus continetur.
- c) *Cel. CALLISEN* in *Institutionibus Chirurgiae hodiernae* §. CXXVIII.

pag. 36. foniculum nominat *vlcus simplex, integumentis communibus in loco opportuno arte inductum*; ad signa vero, quibus *simplex vlcus* illustrat, refert potissimum, quae cum materia abscessus laudabili optime conueniunt; dum nimirum l. c. §. DCLXVII.

§. III.

Quum *ulcera* partes molles *exsanguis* d), *cellulosas* ac *adiposas*, potissimum infestare soleant (per exper.): *fonticulo*, tanquam

DCLXVII. pag. 415. *ulcus*, inquit, *simplex* cognoscitur ex sede in *textu celluloso, superficiali, pure laudabili, coloris ex albo flavescentis, spissi, pultis mollioris consistentiam habente, inodoro, blando, haud copioso, fundo aequali, coloris ex albo rubescens, parum dolente*: hinc ex *Ipsius* sententia nullum inter *abscessum* & *ulcus*, praesertim ratione materiae, foret differentia; quamquam B. HEISTERVS. *Instit. chirurg. Part. I. L. V. C. I. §. III. pag. 375. abscessus esse quasi prima principia ulcerum*, asseruerit. Optime monstravit B. IVNCKERVS, falsum esse axioma: *ubi pus, ibi ulcus*; cum in puris efformatione tota differentia ulceris ab apostemate fundatur. Vid. *Conspectum medicinae theoretico-practicae*, Tab. XXXIV. de *phthisi*, pag. 297. In quantum igitur *fonticulus* recens est, riteque in loco opportuno excitatus, fundit post transitum inflammationis in suppurationem, pro ratione mixtionis humorum, materiam, plus minus laudabilem,

& pro diuersitate caussarum, tam internarum, quam externarum, perpetuo irritantium, ad modum suppurationis, ad partes *exsanguis* allicit humores, potissimum alienos & corruptos, lentoque gradu successiue transit in *ulcus complicatum*, quatenus ex sententia CALLISENII l. c. p. 416. illud originem trahit ab *acrimonia interna, varia causa externa, ventustate* etc.

d) B. IVNCKERVS *Instit. chirurg. Tab. XXXIX. per partes exsanguis molliores, a sinceri sanguinis commercio alienas, intellexit*. Dum enim in sanguineis partibus *abscessus* contingunt: vi vitae agilioris pro auertenda fideratione, particulae sulphureae subtrahuntur, relictis languidioribus, & in pus conuersis. Conf. eius *Tab. VI. de abscessibus pag. 65*. Quo magis vero in *ulceribus*, etiam artificialibus sanguinis accessus cohibetur & viuidus influxus impeditur, eo minus contingit consolidatio; praerimis, si corpore irritante humores ad affluxum &

quam vlceri artificiali arte excitando, propriam & opportunam sedem *tela cellulosa* praeberere debet. Hinc b. PLATNERVS e) *optime*, ait, *excipit haec vlcera artificialia tunica adiposa, quae inter muscutorum carnes media est, & has inter se jungit*; idemque confirmat CALLISEN f), quando *idoneum* in vniuersum dari indicat ad fonticulum excitandum locum, *vbique cutis muscutorum maiorum interstitia tegit, multo panniculo adiposo repleta, & notabilium nervorum vasorumque decursu libera.*

§. IV.

Commodus, in quo *fonticulus* excitari debet, *locus* (§. III.), pro diuersa eligitur medentis ratione. Membra vsitata extremitates sunt; minus vsitata caput & ceruix. In genere notamus, *medium inter musculos locum*, motu destitutum, digito prementi faci-

& effluxum perpetuo sollicitentur, variaeque indolis materia, praesertim aquoso-salina, cum pure etiam remixta, adsit, corpuscula submucida, quae restitutionem solidorum praestant, absumat impediaturque. Pergit b. m. *Vir Tab. cit. pag. 245. Exemplum huius rei fonticuli exhibent praestantissimum. Hi enim, quamdiu in parte exsanguis debita ligatura conseruantur, per longum tempus leni sua fluxione durant. Quam primum autem prouida deligatione musculo, proxime posito admoventur, loco consueti*

ichoris, statim pus fundere incipiunt cum dolore inflammatorio, satis subinde sensibili. Vnde praeter voluntatem nostram facillime consolidantur. Qua in re PLATNERVS quoque consentit, dum, si vlcus, inquit, super ipsam carnem excitatur, illud frequenter vel aridum fit, vel inflammatione cingitur. Et sic quidem interdum cogimur, consolidato priori, alio in loco eoque opportuniori, nouum excitare vlcerulum.

e) *Institut. Chir. rational. §. 927. pag. 601.*

f) *l. c. §. CXXIX. pag. 36.*

facile cedentem mollemque, *partim* ex ipsius membri motu, *partim* tactu, cognita partium structura, diiudicari optime posse.

§ V.

Sic quidem in *brachio* (§. IV.) locus determinatur inter musculos deltoidem & bicipitem medius; in *femore* in interiore eius parte supragenu, vel quod idem fere est, quatuor supra genu digitos, obseruando ibidem finem, vel aliqualem foueam, musculos inter vastum internum & gracilem; in *interiori cruris parte* ad gastrocnemii interni latus, in distantia circiter trium aut quatuor digitorum a genu, & digiti circiter vnus a tibia, vel, sicuti PLATNERO g) placuit, *ad quartum digitum infra genu inter musculum solaeum & gastrocnemium externum*; alia ut taceam loca, praesertim, si in *noxis grauioribus ac pertinacioribus*, pluribus interdum opus esse videatur. *Nucha* h) locum opportunum praebet medium

g) l. c. §. 932. p. 605.

h) Meminit horum HEISTERVS l. c. P. II. Sect. I. cap. XXII. §. IV. pag. 471 & de fonticulis futurae coronalis ex antiquioribus & recentiorum monumentis, vsu confirmatis, egit Sect. I. II cap. XXXVIII. §. 515. seqq. nec non Sect. II. L. V. §. XII. pag. 602. Et quamuis in desperatis quibusdam morbis opportunior locus nucha esse videatur: fedes tamen, in ceruice indicata, rarissime molliori nostro aetate in vsu

vocatur; in capite autem remedium fere plane esse desit. In graui apoplexia cauterium plantis pedum adpositum, ex MISTICHELLI *Traëtu de apoplexia* recenset HEISTERVS Sect. II cap. XXII. §. IV. pag. 471.; sed spes, de illo concepta, B. Virum fefellit; licet eximium vsionis vsu, ad mentem M. A. SEVERINI, in *Pyrotechnia chirurgica*, in amaurosi magni omnino fecerit. Dicam paucis, quod res est. Locus in summitate admodum susceptus

De Fonticulis eorumque effectibus.

medium inter axin & tertiam colli vertebram; *summitas* vero *capitis*, vbi fons pulsatilis interdum relinquit depressionem, & sutura sagitalis coronalem intersecat, per mensuram, debite obseruatam, locum exacte determinat.

§. VI.

Solent vero *fonticuli* indicati §. V. in locis opportunis *diuersa* confici *ratione*. i) Nonnulli cutem *ferramento* adurunt.

Idem

pectus videtur, pro grauitate mali eiusque caussarum diuersarum igne in illum seuire velle. Quo propius enim origini durae matris pericranium est, eo facilius adfici laedique poterit ipsa dura mater. Lamina enim externa efficit pericranium datque productiones per interstitia ferrarum. Conf. ILL. PRÆSIDIS *Instit. osteolog.* §. LXVIII. p. 32. Hinc res discriminis plena esse videtur. Ex ore B. HEISTERI, cum vixit, ILL. PRÆSES aliquoties percepit, acerbum quidem semper dolorem eiusmodi fonticulos comitari, haud vero nimis depraedicatam obseruari virtutem; licet indicato loco magni cauterium hoc fecerit.

- i) CALLISENIUS *libr. cit. §. CXXX. pag. 36. fonticulom*, indicat, *excitari cutis incisione*, vel etiam

cauterio, medicamento caustico, vesicatorio. Potest cauterium in tantum ad *epispastica*, vi vocis *attrahentia*, referri, in quantum ducunt versus partem, cui applicantur, copiam & humorum impetum; solent tamen pro maiori minorique ardore & acrimonia vocari, *aut*, phoenigmi, *aut* sinapifini. *aut*, si ab admotis epidermis instar vesicae eleuetur, vesicatoria. Quum vero ab ignito ferro, vel caustico potenciali parti eschara inducatur, (§. VI.), & ratione modi agendi, ac factae externaeurationis, a prioribus differat: ad epispastica reliqua, in quibus epidermis integra manet, haud facile referri poterit. Praeterea fonticuli, a vesicatoris diu applicatis enati, difficillimam admittunt sanationem; quod sub institutione variolarum cum

B

vesi-

Idem alii, sed longioris temporis interuallo, efficiunt, ad motus debita circumspectione *remediis, vim adurentem habentibus*; donec super cutem *crusta* quasi adusta, Gr. *εξυδα* dicta, adpareat. *Prius* remedium vetustum est (per antec.), interim efficax fatis, atque intuitu dolorum, inde excitorum exquisitorum & acutissimorum, summe actiuum & reuulsorium; hinc in tenerioribus, mollioribus mobilissimoque systemate neruoso gaudentibus, vix ac ne vix quidem admittendum. *Posterius* potentiale cauterium mitius se gerit priori; hinc modum, hac ratione conficendi fonticulos, non reiciimus, cum plures sint, qui & ferrum secans reiciunt, hac vero ratione, successiue facta quasi adustione, humores nocuos pedetentim, tollerabilibus sub doloribus, alliciant. Neque enim audiendus HELMONTIVS, qui fonticulos non nisi ad discrucianos aegros inuentos esse, statuit. Dum igitur *causticum potentiale* pedetentim operatur; effectui huic impetrando sex, vel octo sufficere videntur horae, praesertim, si vel lapis infernalis, vel causticus Chirurgorum cum emplastro adhaerente, in medio perforato, externae parti debite admoueat, ita quidem, vt horum vnum alterumue, leniter prius humectatum, in hoc foramen super cutem demittatur & aut linamento carpto, aut splenio minuto, superimposito maiori, aut ampliori emplastro contegatur, arctiorique fascia comprehendatur, ac, seruata insuper debita membri quiete, firmetur.

§. VII.

vesicatoriis factum fuisse, notauit ILLVSTR. PRAESES, & possibilis est *Hyperdiuresis*, de qua legatur elegans doctaeque conscripta

Dissertatio Celeb. HARTMANNI, de *Hyperdiuresi, ex peruerso cantharidum usu externo orta, Traiecti ad Viadrum MDCCCLXXX.*

§. VII. Quamuis vero plures sint, qui cauterio, potenciali aliquam praerogatiuam statuunt; promptissima tamen via & expeditissimus modus est, *protinus cutem secare*. Breui enim negotio, minimoque temporis spatio, absque magnis cruciatibus res peragi potest soletque. Sic vulnus, quod capit magnitudinem pisi, cuti infligitur, ita quidem, ut pollice & indice manus sinistrae transversim attracta & eleuata cutis, mediante dextra, paruum Gallorum scalpellum tenente, acie eius sursum directa, protinus longitudinaliter discindatur.

§. VIII.

Quibus dextre paractis, tam adusta (§. VI.), quam incisa (§. VII.) *replenda & curanda sunt*. Facto quocumque modo foramine, optime *pisum*, (quamuis sint, qui huic globulum ligneum praeferant), cum unguento digestiuo ipsi immittendum; supra datis emplastro, splenio, & fascia conueniente: nimirum in capite, sic dicta funda, in quatuor, vel sex capita diuisa. *Eschara*, ad conuenientem magnitudinem & profunditatem caute inusta, digerentibus & emollientibus resoluitur, pisumque vel simile quid immittitur, ibidemque emolliente quodam fovetur.

§. IX.

Expeditissimam methodum, haud adeo dolorificam (§. VII.), leniter cruentam tamen, sequitur *inflammatio* marginum, tumor lenis, suppuratio, atque ad eiusdem modum exulceratio (§. I. II. III.). Neque ab his immunis manet fonticulus, cauterio confectus,

stus (§. VI. VII.), magis dolens &, pro conditione loci modique fiendi, plus minus grauiora imo suspecta nonnunquam inducens symptomata. k)

§. X.

Conuenit autem, *ulcusculum* non perpetuo tantum alere irritamento (§. VIII.), sed & quotidie illud repurgare atque detergere. Fieri hoc solet nouo, in dies, pro circumstantiarum ratione, cum vel sine digestiuo, immisso piso, fascia, debite adstricta, in foueola sua rite detento. l) Vinctura tantum semel; in casu vero nimiae purulentae suppurationis bis, praesertim aestiuo tempore, renouanda. Quam ob causam ad opportunitatem loci quoque pertinet, talem, si fieri possit, partem eligere, cui homo commode sibi ipsi admouere possit manum, neque semper, intuitu purgandi & obligandi vlceris, indigere Chirurgo; hinc etiam, praeter fascias communes, propriae quoque, in extremis commode satis adplicandae, ab Autoribus inuentae sufficiunt machinae m).

§. XI.

k) Conf. annotata ad §. V.

l) Pertinet etiam ad apparatusm deligatorium, varietas emplastro- rum, & viridescentium, & rubicundorum, proprie huic vsui destinatorum. *Diachylon simplex* adhaesiuum magis est. Neque desunt cerata. *Sparatrapum* ex cera alba liquefacta cum spermate ceti, addita parua olei amygdalarum dulcium portione, conficere dicereque so-

lent *telam Gualteri*, (germanice *Dutchjag*); imo *hederae arboreae folia* huic quoque scopis inferuire videntur. Conf. HEISTERVS I. c. Part. II. Sect. I. cap. XIX. §. V. pag. 464.

m) Vid. SCVLTETVS *Armament. chirurg.* Tab. XXXXIII. Lit. L. BASSIVS libello, *von Bandagen*, §. 16. pag. 213. 214. HEISTERVS I. c. Tab. XII. fig. y.

§. XI.

Quodsi forsan succus nutritius corruptus copiose depositus, abundet, vel acrimonia adsit, & ob quamcunque causam, ob nimiam vasculorum relaxationem, iuncto perpetuo stimulo, stamina flexilia nimis elongentur atque extendantur: super vlcus *mollis & fungosa excrescit caro*. Solemnis maxime est *eiusmodi ulceribus caro putris*; sed facillime deletur mercurio praecipitato rubro eoque in materiam mucumque conuertitur. Fortius agit *septicum*, si mercurio aequali portione addatur alumen ustum, & tunc quidem magis dolens fit fonticulus. Expectationi haud satisfacit lapis infernalis, qui exsiccano magis ad consolidationem disponit.

§. XII.

Loci conditio consolidationi & coalescentiae fonticuli fauere potest (§. III. not. d.). Quodsi igitur fonticulus superficiem inflammatoriam cum dolore sensibili, imo frequentius recurrentem eruentationem retineat: coalitus vix impediri potest, haud vero prohiberi debet; interea inflammationes, quae initio a cultro vel caustico oriuntur, vel interdum fonticulis casu superueniunt, exposcunt discussionem & caussarum efficientium remotionem ac mitigationem (per princip. Chirurg.).

§. XIII.

Vlcus eiusmodi artificiale, nisi lateat ratio in loci conditione (§. XII.), qualicumque ex causa *aridum factum*, *stimulo* & irritatione maiori opus habet. Obtinemus effluxum minoribus fructibus viridescensibus immaturis aurantiorum, globosis & exsic-

catis, globulis ligneis, v.g. hederæ & sassafrae tornatis, vel radicibus gentianæ & aristolochiæ rotundæ, vel globulis aliis ex ochra flava, radice iridis florentinæ, cera & therebintina confectis. Quibus, nisi vim præstent exoptatam, vlcusculum puluere, ex herba Sabinæ, addito pauxillo euphorbiæ composito, vel etiam cantharidum pulvisculo respergi poterit.

SECTIO POSTERIOR.
DE
EFFECTIBVS FONTICVLORVM.

§. XIV.

Proposita *priori* in *Sectione* re ipsa, quæ varias in corpore humano producere valet mutationes: *actio fonticulorum & pendentes inde effectus* intelligi poterunt. Quæ in re ea perlustranda sunt, quæ in nostram peruenerunt notitiam, aliorum insimul auctoritate confirmata; quo adpareat, num effectus prædicati a sola fonticulorum actione oriuntur pendentque? an vero plures simul *coexistere possint* causæ, quæ coniunctis viribus *effectus eorum* determinant? et, si plures, an causæ in corpore viuo præsentibus fuerint, ubi effectus datus productus fuit?

§. XV.

Mechanicam fonticulorum actionem, pro ratione diuersæ eorum formationis, optime diiudicamus, respiciendo *partim* ad ar-

rosionem, quam *causticum potentiale* exerit *partim* ad destructionem partis solidae, in qua *ulcus ope ignis* fit; *partim* etiam ad solutionem continui, ope *ferri secantis* productam (§. VI.). Ratione igitur modi fiendi, dissoluentis, destruentis, irritantis differt quoque *effectus*. Certum atque euictum est, igneum praesidium, summae esse actiuitatis, acerbissimos in viuo corpore excitans dolores. Absit vt in genere cum HELMONTIO & quibusdam Sectatoribus vsu *cauterii actualis* plane reiciam, ut potius iustum *ipso* statuam pretium, atque cum SEVERINO, in sua *Medicina efficaci*, efficacissimum praedicem remedium, quod alii etiam, in Medicina & Chirurgia clari Viri, grauissimis ac diuturnis in quibusdam morbis sese didicisse, testantur. Copiosum enim in vlcibus, igne factis, pus effertur, & quod ob exquisitum dolorem, iuncta in loco laeso eiusque vicinia inflammatione maiori, statim allicitur, nociua quoque, quae intus coiuertunt, nonnunquam secum rapit ducitque. Mitius quodammodo operatur *causticum potentiale*, corpori admotum; dum non repentine, sed successiue inflammat, pedetentim rodendo partem destruit, escharam pariter inducit, & sic etiam dolore, quamuis tollerabiliore, adfluxum, suppurationis more, sustinet (§. VI.). Expediissima etiam methodus (§. VII.) immunis a doloribus, quos tamen facilius aeger fert, esse nequit, & quamuis ingratae sensationes initio & post incisionem breui tempusculo peractam, mitiores quodammodo appareant; intuitu tamen effectus successiui in vlcibus, diu seruatis, *fonticulus*, hac ratione productus, ex parte cum antecedentibus, & praecipue caustico potenciali excitato conuenit. *Erit itaque effectus corporeus sensibilis, vi praesens*

Dissertatio inauguralis medica

senis causae productus, & determinatae potentiae, cuius vi existit. n).

§. XVI.

Etiamsi *actiuum per se* sit remedium (§. XV.): differt tamen *effectus pro individuali ratione locique*, cui applicatur, *conditione*. Dantur enim pro *temperamenti* atque *aetatis* ratione subiecta agilia, sensibilia, irritabilia magis, pigriora, torpidiora; intuitu *aetatis & structurae partium* infirmiora, robustiora, boni malique habitus; imo in his loca, plus minus sensibilia & irritabilia. Poterunt igitur differre *effectus* vi propria & concursu variaque internarum & externarum causarum successione, quibus per corpus mens infimul adficitur, actiuitasque diuersimode determinatur, incitatur, adiuuatur. Hinc nobilitas partis
mo-

n) In Praefamine dictum iam fuit, veteribus dirum remedium igneum placuisse. Hinc HIPPOCRATES iussit, ventres pectoraque feramentis candentibus pluribus exulcerate locis, & exulcerata feruare, de *invernii affect.* Sect. II. nec non Sect. VI. *aph. ultimo*, quibus, inquit, *coxendicis morbo vexatis, coxa excidit, his crus tabescit & claudicant, nisi usque fuerint*. Quam etiam ob causam, humore quodam in articulo confluxo, os ex sede sua pedetentim expellente, celebratur a PAVLO ACCINATA; ne quid dicam de

remediis aliis, quae causticis accensentur, nimirum adustione, per linum moxamque & gossypium, priscis recentioribusque temporibus facta, ab Arabibus repetita, Chinesibus & Japonensibus vna cum acupunctura confirmata, & celebri Gallo, CLAUDIO PAVTEAV renouata; cum ob sensibilem admodum, quem medicina haec ignea praestaret effectum, etiam in compescendis doloribus articulorum, atque remouenda causa eorum efficiente, saepius adhibita fuerit.

mobilitasque systematis nervosi probe perpendenda, ne cum periculo periculum facias augeasque, sed in machina animali, ex solidis & fluidis composita, praecipue fluida inque illis mixtionis abundantiam & corruptionem, leuiorem particularum cohaesionem, faciliorem secessum & possibilem inde per loca artificialia opportuna euacuationem respicias, insimulque mutationes, a recentibus & diu gestatis fonticulis inductas, probe distinguas; vt-pote quibus ducimur ad intelligendos *effectus* tam *externos*, quam *internos*, quidue intuitu *conseruationis corporis* a grauioribus metuendis noxis, & *curationis morborum*, *fluidis* quidem inhaerentium, *solida* tamen simul adficientium eaque irritantium, praesentent *fonticuli*.

§. XVII.

Externus fonticulorum effectus est species suppurationis (Sect. I. §§. I. II.) moderataque humoris purulenti euacuatio; hinc in memoriam reuocentur, quae sub formatione fonticulorum adducta sunt (§. XV.).

§. XVIII.

Internus fonticulorum effectus §. (XVI.) immediate dependet a stimulo, modice irritante; quo fit, vt nociua praeeexistens acrimonia sollicitatione blanda a nobiliori loco ad ignobiliorem inuitetur, maior ad partem, successiue debiliorem factam, excitetur affluxus, & impuritas qualiscunque, videlicet viscosa, praecipue vero seroso-lymphalis, deriuetur atque euacuetur, fortasse etiam

C

ali-

aliquid purulenti alibi resorptum, in tale vlcus iterum deponatur (§. XV.) o).

§. XIX.

Mediatus fonticulorum effectus internus, vel a diuerso corporis statu, vel morbi genere, vel modo fiendi ac irritationis, vel loco, in quo excitantur, alienatur (§§. XV. XVI.). Vnde facile perspicitur, pro eorum in subiectis diuersitate variare effectuum syndromem, eo quidem notabiliorem, quo fortior atque validior irritatio in loco sensibili & irritabili fuit. (per prin. Therap. gener.).

§. XX.

Praecipua, quae fonticulis tribuitur, *virtus, euacuatoria, reuulsoria & deriuatoria* est. Sub *euacuatoria*, suppurationis modo, impurum & abundans corpori inimicum e corpore eliminatur (§. XVIII.), massaque mouendorum in specie imminuitur. Pari ratione *setacea* phthificis interdum profuisse legimus, & quantitas materiae variolosae, vel alius malignae, per *vesicatoria* imminui, horumque ope ad cerebrum deposita, ad loca inferiora deuolui potest.

§. XXI.

Praeterea & *reuulsorius & deriuatorius effectus* (§. XX.) cum *euacuatorio* conspirat; hinc vterque a se inuicem haud seiungendus.

Vel

o) Conf. CALLISEN l. c. §. 134. pag. 37.

Vel enim liberantur vicina; vel impetus & affluxus aliunde euocatur. Priori in casu effectus erit deriuatorius; posteriori vero reuulsorius. Si igitur acce, neruoso systemati adhuc inhaerens, in consolidatis vlceribus naturalibus, vel oclusis artificialibus^p deferatur ad intestina, inflammationem; deductum ad pectus^q suffocationem; ad cerebrum translatum, apoplexiam, neruorum distensiones, variosque oculorum & aurium morbos, nec non in externis circa loca articularia decubitus, mala, inquam, articularia, p), ipsa suppuratione mitigata, rursus producere valebit.

§. XXII.

Vterque effectus, & deriuatorius. & reuulsorius efficit, ut a fonticulis morbofi motus *vel* mitigari & sedari; *vel* excitari accidentaliter possint. Hinc, si quis fonticulis virtutem sedantem, & ob irritationem excitantem adscribere velit, perinde nobis erit; cum a prioribus (§. XXI), iuncta insimul virtute euacuatoria (§. XX), dependeant. Quodsi fonticuli diu gestati, *vel* imminentibus, *vel* praesentibus morbis exsiccati incipiant, aut exsiccati sint: in medendo ad mouendum fluxum eumque conseruandum respiciendum, imo in aliis affectibus, a sanatis fonticulis reeurrentibus, via noua paranda, eaque eligenda, quam natura ipsa interdum indicat atque monstrat, optimam & suo modo criticam. Nam, teste B. GAVBIO q) naturae obseruatio & imitatio, *vt primam arti originem, ita incrementa dedit dabitque porro. Sedamus* morbos conuulsuos in epilepsia, motumque & sensibi-

C 2

litem

p) Conf. not. n. ad §. XV.

q) *Instit. Pathologiae* §. 18. pag. 7.

litem quandoque in apoplecticis ac soporosis reuocamus, materiam peccantem suspectosque humores *actiue deriuando & reuellendo*. *Roboramus* corpus modice irritando, detracta & e corpore eliminata materia, varias adfectiones, easque diurnas, inducente; & sic tuemur sanitatem, ac, pristino eius statu restituto & *effectu* materiae nociuae *imminuto*, partes a stimulo morbofo, antea perpeffo, liberamus, & ad functiones rite subeundas rursus disponimus, causfamque tollendo, successiue *indirecte roboramus*. Nihil igitur impedire poterit, quo minus hac sub conditione *recentes fomiculos* consolidari rursus & occludi posse, statuamus.

§. XXIII.

Quodsi, legibus Therapiae rationalis postulantibus, ad *materiae morbosae* indolem rite attendamus: Pathologia generalis in memoriam nobis reuocat, *fluidorum secretorum decubitus* fieri posse; quid quod pro ratione quantitatis, mixtionis motusque, varia nobis sistit morborum schemata, quorum ex classe potissimum ad copiam & intensiorem fluiditatis humorum, nec non ipsis inhaerentis principii salini, aequae ac visceri, partes solidas simul relaxantis, gradum, ideoque ad species *dyscrasae*, relatae, *partim* ad tenuitatem, *partim* ad acrimoniam, *partim* etiam ad visciditatem, Medicum *animum* aduertere oportet.

§. XXIV.

Haec vero mala humorum mixtio indeque orta *corruptio, eorumque* ad *certam* saepiusque nobilem corporis humani *partem*

tem determinatio, optime intelligi poterit *tam* ex propriis signis atque effectibus, *quam* ex comparatione status antecedentis cum praesente, *imo* ex causis occasionalibus, nec non, quod omnium difficillimum, ab *aestimatione mutuae habitudinis individualis, partium solidarum & humorum ad eas pertinentium ac perringentium.*

§. XXV.

Nimirum in *fluido vniuersali, heterogeneo*, varia latent, quae, diuersis destinata v^sibus, separantur, retinentur, & excernuntur, hancque ob causam corpus nostrum facile corruptioni obnoxium foret, nisi ipsa natura perpetuo motu progressiuo & seac excretionibus, rite succedentibus, damnum auerteret (per princ. phys.). Sed nascuntur in nobis tam salubres, quam insalubres causae, homoque versatur inter res innumeras, sua singulas agendi potestate praeditas, multum variantes, debitumque mixtionis statum peruertentes. Ortae inde *dyscrasiae* non solis semper praesidiis, ex fonte pharmaceutico & diaetico petitis, mederi possumus, sed in casu peccantis acrimoniae, tenuitatis nimiae, imo etiam viscofae cum acri iunctae, opus interdum est administrare *chirurgicis* & ex his quoque *fonticulis*; quibus pertinaces translationes ad loca nobiliora auerti, iunctisque simul internis, *diuersae species cacochymiae* corrigi valent. Quae omnia tamen iudicio Medici relinquenda, & in quantum in *vniuersali* statu *cacochymico* aliquid boni ab usu *ulcerum artificialium* expectandum sit, committenda.

§. XXVI.

§. XXVI.

Sed possunt etiam *massae seroso-lymphali*, a latice sanguineo separatae, & puriora, & impura in specie inexistere (per exper.); hinc non contradicit, ex illa, citra notabilem sanguinis concursum, *ulcerationes* subnasci, quas dicere amant *simplices*; ex *stagnatione* vero *seroso salsa*, etsi nonnunquam in viscidum & mucidum degeneret, ac lentescens obstipationes imo extravaesationes producat, *sic dictas complicatas*. r).

§. XXVII.

Haud omnes vero ulcerationes *causam* semper *uniuersalem* (§§. XXV. XXVI.) agnoscunt; cum a peruersa therapia externa *vulnus* & *abscessus*, optimae indolis, in *ulcus* facile converti possint, quod in vicino laesae partis loco *cachexiam particularem* inducit s), atque summam interdum efficit sanandi difficultatem (per exper.).

r) Ex his omnino *compositi* producuntur *effetus*, a quibus illi non excludendi, qui intuitu inquinatum, omnium pessimarum, a *corruptione specifica substantiae sanguineae & lymphatico-salivae* proveniunt, & provenire, cancerosi affectus testantur. Sic, diverso habito respectu ad sanguinem ipsum, qua talem, humoresque separatos, latex hic, stricte sic dictus, corruptioni putridinosae agilissimae citissime obnoxius euadit, teste sphaelo. Hunc, ratione sensibilis eiusmodi effectus; proxime excipit lym-

pha serumque lymphale; praecipue autem saliva, quae alios inter humores, paucis tenuibus, cito sed non copiose fermentantibus, iisque exhalatis, vappidam, lentam atque tenacem relinquentibus materiam, constat particulis Spermata, viscidus humor, ad salinam inclinat corruptionem; imo lac ipsum, blandum & dulce naturaliter, erodentem ac salinam induere potest naturam.

s) Conf. B. LVDWIGIUS *Instit. Pathologiae* §. 979. & *Instit. Chirurg. Part. I. Tr. IV. §. 464. seqq. pag. 155.*

exper.). Quamvis vero hoc in casu totum sanationis negotium absque vsu interiorum absolui possit; priori tamen plus valet Therapia interna. Interea quoque fallunt illi medentes, qui, suborta aliquali medendi difficultate, statim ad statum cacochymicum, tanquam asylum ignorantiae, prouocant; cum potius scire oportuisset, & *aetatis & temperamentorum rationes* interdum concurrere, ac medendi difficultatem plus minus augere posse. In *iuuioribus* enim, aequae ac *agilioribus* vulnera vlceraque citius sanantur, quam in *adultioribus*, *senibus*, *sanguineis* & *phlegmaticis*.

§. XXVIII.

Haec omnia ad *casus specialiores* reduci possunt; Therapeutae vero iudicium maxime accuunt, quo cognoscat, majori circumspectione tam in *cacochymia corrigenda* selectu praesidiarum necessariorum opus esse, quam in diuerso statu dyscrasiae humorum vnicum & praecipuum in vlceribus artificialibus, sed miserum saepius quaerere solatium. Quodsi igitur temporis successu animaduertatur, frustra, ceu saepius contingit, excitatos fuisse fonticulos: factum eiusmodi vlcus secure consolidandum τ). Contra ea ardua omnino res est magnaue circumspectione opus, ne in consolidandis diu iam *gestatis fonticulis*, praesertim in iuuioribus, accumulata, vel retenta materia intus abscedat. Rationa-

τ) Vid. HEISTERVS l. c. §. VI. pag. 461.

tionalis Medicus, ad motuum oeconomiam attentus, obseruabit, saepissime ulcerationes externas natales ducere a causis internis tacitis, quibus grauiora *critice* quasi praecauentur mala. Si igitur impatientes aegri & improvidi Medici ac Chirurgi eiusmodi vicuscula glutinant, & forsân cum incommodo antea perpeffa, more vsitato, saturninis exsiccant atque materiam depositam repellant: idem & maior interdum extimescendus & expectandus effectus, quam a scabie similibusque retropulsis exulcerationibus cutaneis u).

§. XXIX.

u) Notavit ILL. PRAESES in quinquagenario litterato Viro, a consolidatis pedum ulceribus, breui post subsecutam suffocationem; in Iuvene sedecim annorum, optimae spei, ab exulceratione cutanea, sub axillis saturninis tractata, anginam suppuratoriam cum suffocationis periculo, qui tamen excitatis rursus sub axillis ope cantharidum ulceribus, iunctis necessariis aliis praesidiis, pristinae restitutus fuit sanitati. Nuper quobue in Viro Iuvene, viginti quatuor annorum, vitae sedentariae maxime addicto, orram a retropulsis ulceribus pedum gravem haemoptysin animadvertit, quae, cum optimis ceteroquin praesidiis, v. g. venaesectionibus, alvum ducentibus, temperantibus, moderantibus & traumaticis

fanari non poterat, sed saepius & breui quidem intervallo recurrens, subitam suffocationem minabatur, solo fere fonticuli, in pede excitati vsu sanata fuit. Confirmat hoc eiusmodi casus, a Pathologis adnotatas. Sic B. NIETZKI *Elem. Partholog. vniuers.* §. CLXXX, *extravasatio*, inquit, *morbis erit, cuius causa proficiuntur vel a fluido ipso modo arrodente uasa, modo tantopere congesto, ut illa ad sui ruptionem perueniant, sine etiam illorum orificia nimium distendantur etc.* Arroffiones pulmonum, tanquam effectus retropulsaе scabiei, frequentius occurrunt in praxi; ne quid dicam de scabie capitis retropulsa, quae morbos mentis, praesertim oculorum aliosque periculosos producere valet.

§. XXIX.

Quodsi ulterius spectentur varii morbi ferofi, ex *dyscrasia* & *decubitu* humorum orti; quodsi in his notentur molimina naturae: praeter indicata monemus, haud spernendum esse *fonticulorum* in variis capitibus, oculorum, aurium, pectorisque affectibus *usum*; cum ope illorum deposita materia, per impetum quasi euocari possit. Hinc egregie quoque in pertinacibus humorum ad certa loca, rheumaticis & arthriticis conducunt affectibus. Exemplum sinit *arthritis suppuratoria*, quamvis rarius occurrat. *Ulcerebus naturalibus, diu gestatis*, artificiales substituere oportet; imo in *hydrope articularum* & sic dicto *fungo*, v) interdum aliquid sperandum. Interea in *decubitu* humorum diu *perpresso*, & a quo partes in vicinia nimis relaxatae sunt; *fonticuli* prodesse vix poterunt; quam etiam ob causam in *lippitudine oculorum inueterata* & *senili* nullius effectus esse obseruantur w). Deinde multa quidem de usu fonticulorum in vertigine, apoplexia, epilepsia, affectibus soporosis, amaurosi, memoriae debilitate &c. praedicantur; quum vero indicati morbi non semper agnoscant accumulatos forsitan, plus minus irritantes humores, sed saepius fonticas, partibus solidis profunde interdum inhaerentes causas (per exper.): *limitari* etiam in his a *fonticulis*, quauiscunque ratione confectis, *effectus* expectandi sunt. x).

§. XXX.

v) CALLISEN lib. cit. pag. 131. 136.

w) Conf. quae dicta sunt §. XV. XVI. XIX. & Dissert. B. HOFFMANNI de fonticulorum usu medico Halae MDCCXXVIII.

x) Conf. SOLINGEN *Oper. Chir.* P. I. c. I. FIENVS I. III. de *Cauteriis*, SEVERINVS. *Pyrotechn. Chir.* I. II. c. XI. HEISTERVS l. c. P. II. Sect. II. Cap. XXXVIII. §. I. seqq. pag. 516. 517.

§. XXX.

Sicuti igitur pro *diuersa* morborum conditione & grauitate, vnicum, vel nonnunquam plura, qualicumque arte, confici solent debentque *vlcuscula* (§. V.): ita quoque prospiciendum, ne *incommodum*, a *fonticulo* forsan expectandum, sit ipso morbo grauius; id quod in leuioribus affectibus inque illis in vsum statim tractis fonticulis euenire poterit. Diu gestata & verustatem adepta vlcera non sine vitae periculo conglutinantur (per anteced.) ; qua propter *consuetudinalibus* ejusmodi *excretionibus* in medendo effluxus concedendus & sustinendus. Solent enim imminetibus & praesentibus morbis sponte exsiccari (§. XXIII.), & si *fonticuli* in margine liuido-nigricantes adpareant, prodromum interdum mortis exhibere; quemadmodum *signum hoc* inter *mortis* indicia suo iam aeuo retulit CELSVS z).

T A N T V M.

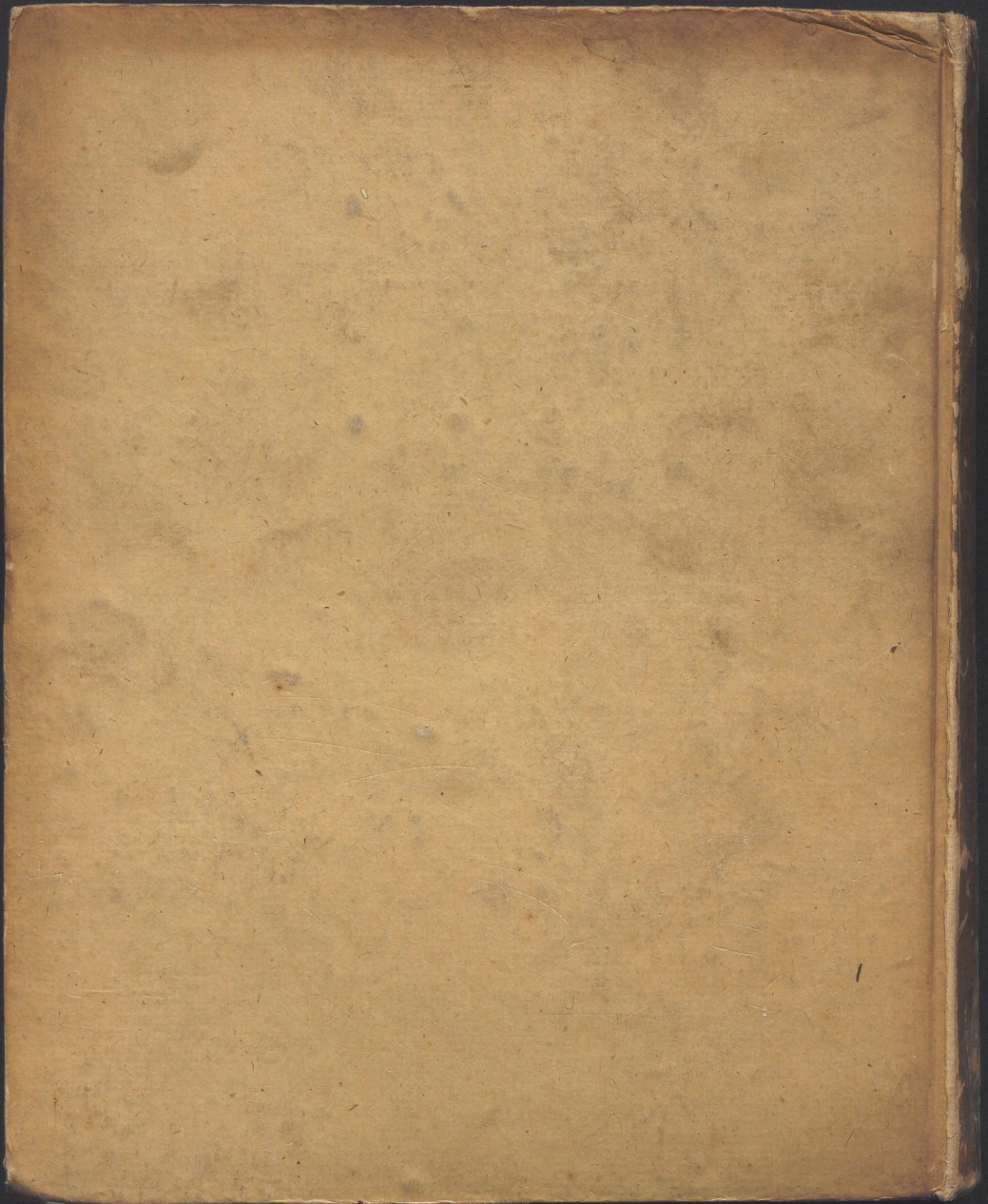
z) *Lib. cit. 2. Cap. 6. pag. 59.*

107P

PICA

DE
FONTICVLIS
EORVMQVE EFFECTIBVS

CONSENSV
GRATIOSI ORDINIS MEDICI
IN REGIA FRIDERICIANA

P R A E S I D E

D. PHILIPPO ADOL

FACVLTATIS MEDICAE SEN

PR

G R A D V D

SVMMSQVE IN MEI

AC PRIVILEGIIS DOCTORALIB

A. D. XXVII. IANV.

H. L.

PVBLCIE DI

AVC

IOANNES CAROLVS

RATENOVIA - ME

HALAE MA

T Y P I S S T E P

